

DR. SKIRGAILĖ ŽALIMIENĖ

ES PAGRINDINIŲ TEISIŲ CHARTIJOS REIKŠMĖ
INDIVIDUALIŲ TEISIŲ GYNYBAI IR JOS TAIKymo
SRITIS

Projektas - ES chartijos kaip individualių teisių gynybos standarto taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis

Šio mokslinio tyrimo tikslas yra atlikus Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos teisinio reguliavimo bei taikymo nacionaliniu ir supranacionaliniu lygmenimis kompleksinį tyrimą, nustatyti individualių teisių gynybos problemas, identifikuoti Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių veiksmingos gynybos standartą ir jį pritaikius įvardytoms probleminėms situacijoms pasiūlyti moksliskai pagrįstus jų sprendimo modelius.

Atlikus tyrimą ištirta, ar ES valstybės narės teismas, nagrinėdamas bylas, turėtų remtis ta sistema, kuri užtikrina aukštesnę pagrindinių teisių apsaugą Europoje. Teikiami pasiūlymai, kaip užtikrinti aukštesnę pagrindinių teisių apsaugą Europoje, t. y. Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių **veiksmingos gynybos standartą**.

Tyrimo rezultatus bus galima tiesiogiai naudoti institucijose, į kurias kreipiasi asmenys dėl savo individualių teisių gynimo (ombudsmeno, viešojo administravimo, ikiteisminio ginčų sprendimų institucijose bei teismuose).

Kompleksiškai tiriamas Chartijos kaip pagrindinių teisių veiksmingos gynybos standarto pritaikomumas supra- ir nacionaliniame (ypač Lietuvos) lygmenyse ir šiuose kontekstuose: a) EŽTK, b) ES teisės bendrųjų principų, c) pagrindinių teisių, kurias užtikrina Chartija ir d) pagrindinių teisių, kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų.

Nagrinėta, ar ES valstybės narės teismas, nagrinėdamas bylas, turėtų remtis ta sistema, kuri užtikrina aukštesnę pagrindinių teisių apsaugą Europoje; tirta, kaip užtikrinti aukštesnę pagrindinių teisių apsaugą Europoje, t. y. Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių veiksmingos gynybos standartą. Tyrimo rezultatų perspektyvumą lemia ir tai, kad juos bus galima **tiesiogiai naudoti institucijose, į kurias kreipiasi asmenys dėl savo individualių teisių gynimo** (ombudsmeno, viešojo administravimo, ikiteisminio ginčų sprendimų institucijose, teismuose).

Problematika

- 1) Chartijos pagrindinių teisių prigimtis;
- 2) Visoms valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir tarptautinių įsipareigojimų, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Chartijos pagrindinių teisių santykis;
- 3) Chartijos taikymo apimtis.

Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje

Pirmieji ETT žingsniai užtikrinant pagrindinių teisių apsaugą

Stauder, 29/69 – teisė į orumą (pareiga atskleisti vardą norint gauti socialinę paramą (perkant sviestą mažesnėmis kainomis); bendrieji Bendrijos teisės principai apima ir pagrindinių teisių apsaugą; kurią garantuoja ETT; *ETT: Žmogaus teisės nebuvo pažeistos, GA: bendrieji teisės principai turi atspindėti VN konstitucinius principus lyginamuoju aspektu.*

Internationale Handelsgesellschaft, 11/70 – Komisijos ir Tarybos reglamentų teisėtumas (eksporto depozitų sistema – tariamas nuosavybės teisių pažeidimas) – Bendrijos institucijų aktų teisėtumas gali būti vertinamas tik Bendrijos teisės pagrindu. Pagarba pagrindinėms teisėms yra neatsiejama bendrųjų Bendrijos teisės principų, kuriuos gina ETT, dalis *ETT: bendrieji teisės principai išvedami iš VN bendrųjų konstitucinių tradicijų.*

Nold prieš Komisiją, 4/73 Komisijos teisė reguliuoti distribucijos sutarčių sudarymą – t. t. kiekis nuperkamos anglies per 2 metus (nuosavybės teisė) – plėtodamas pagrindinių teisių apsaugą ETT atsižvelgia į valstybių narių nacionalines konstitucines tradicijas, be to, valstybių narių sudarytos tarptautinės sutartys gali pateikti gaires, į kurias turėtų būti atsižvelgiama Bendrijos teisėje. Nuosavybės teisė nėra absoliuti ir turi būti vertinama atsižvelgiant į jos socialinę funkciją, ji gali būti ribojama viešojo intereso pagrindu *ETT: išvesdamas bendruosius teisės principus semiasi įkvėpimo ir iš tarptautinių žmogaus teisių apsaugos dokumentų, kuriuos rengė ar prie kurių prisijungė VN// ėmėsi užpildyti spragą, kai nenumatyta pagrindinių teisių apsauga.*

ETT nustatytos jurisdikcijos ribos pagrindinių teisių apsaugos srityje

Pirmosiose bylose tikrino tik Bendrijos teisės aktų atitikimą **žmogaus teisėms** kaip **bendriesiems teisės principams**

Wachauf, 5/88 - pagrindinių teisių apsaugos reikalavimai privalomi ir valstybėms narėms, **kai jos įgyvendina ES teisės normas**, ir valstybės narės privalo taikyti šias teisės normas kiek įmanoma pagal šiuos reikalavimus.

ERT, 260/89 – valstybių narių nustatyti pagrindinių laisvių apribojimai turi atitikti pagrindinių teisių apsaugos reikalavimus EB teisės sistemoje.

ETT išplėtė savo kompetenciją tikrinti ne tik Bendrijos teisės aktų, bet ir valstybių narių teisės aktų tiek, kiek jie patenka į Bendrijos teisės reguliavimo sritį:

*Iš esamos Teismo jurisprudencijos aišku [...], kad kai nacionalinis teisės aktas patenka į Bendrijos teisės taikymo sritį, Teismas, priimdamas PS, turi pateikti nacionaliniam teismui visus reikalingus išaiškinimus, kurie įgalintų išsamiai įvertinti **nacionalinio teisės akto atitikimą pagrindinėms teisėms**, kurių apsaugą užtikrina Teismas. Tačiau Teismas neturi jurisdikcijos klausimais, susijusiais su nacionaliniais teisės aktais, kurie nepatenka į Bendrijos teisės taikymo sritį.*

Valstybių konstitucinės tradicijos?

Problema: **kaip yra atrenkamos VN garantuojamos teisės, kurios laikomos Bendrijos teisės principu?**

Teismas, priimdamas sprendimą, remiasi **konstitucijose įtvirtintų teisių bendrumu** arba ieško konkrečiam atvejui **tinkamiausio precedento**.

Kartais atsitinka ir taip, kad *Bendrijos principu pripažįstama teisė, kuri nėra saugoma kai kuriose valstybėse narėse.*

Pavyzdys gali būti ***AM&S Europe Ltd. prieš Komisiją***, kurioje ETT pripažino bendruoju principu

konfidencialumo tarp advokato ir kliento užtikrinimą,

nors, kai kurių valstybių nuomone, tai buvo tik Anglijos vidaus teisės taisyklė.

Pagrindinės teisės, įtvirtintos Chartijoje

Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių turinys ir apimtis kyla iš *visoms valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir tarptautinių įsipareigojimų, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Europos Sąjungos ir Europos Tarybos priimtų socialinių chartijų ir ESTT bei EŽTT praktikos* (Chartijos 5 konstatuojamoji dalis).

Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių atžvilgiu galioja *tos pačios taisyklės*, kurios jau yra suformuluotos *pagrindinių teisių, kaip Sąjungos bendrųjų teisės principų, atžvilgiu*.

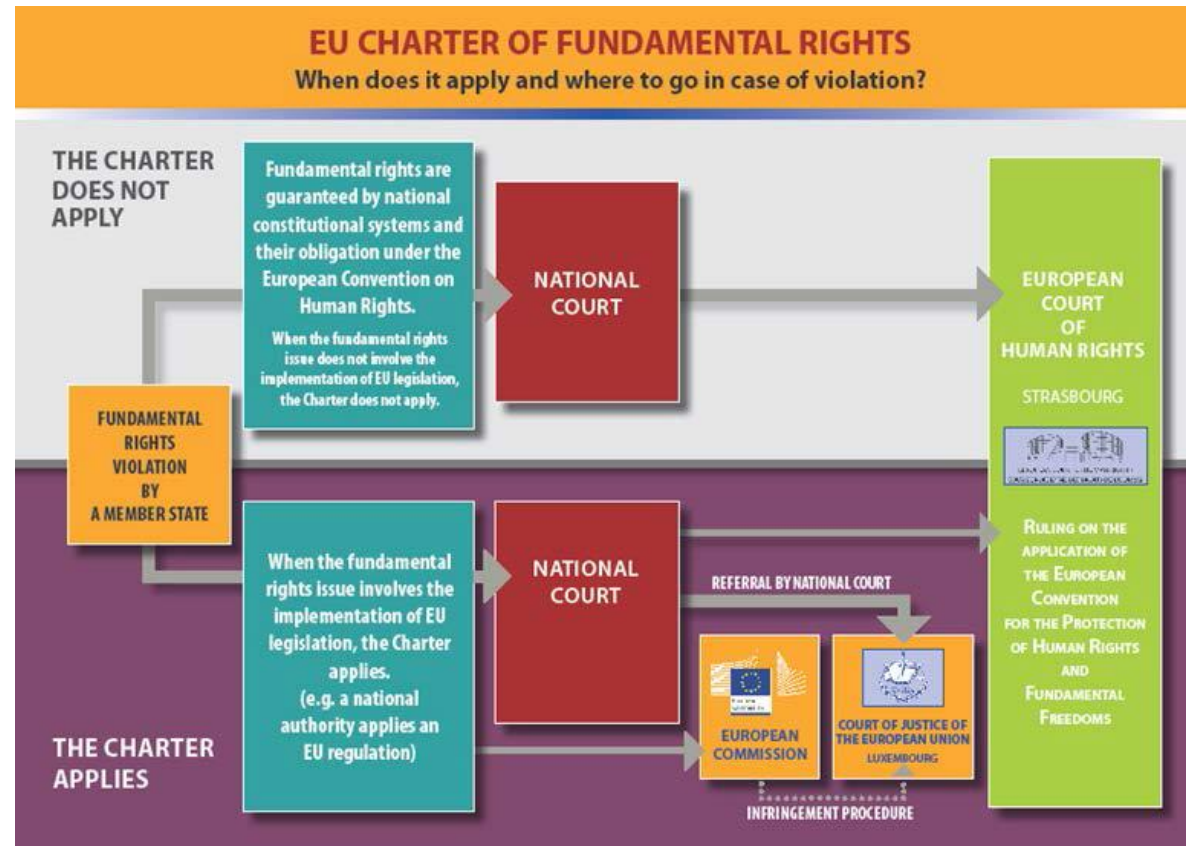
Chartijos reikšmė

Chartija, kaip ir bendrieji ES teisės principai, yra **ES teisės aiškinimo šaltinis**, nes ir ES antrinės teisės aktai, ir nacionalinės teisės aktai, patenkantys į ES teisės reguliavimo sritį, turi būti aiškinami atsižvelgiant į Chartijos nuostatas.

Chartijos nuostatomis, kaip ir bendraisiais ES teisės principais, **gali būti grindžiami ieškinio (skundo) reikalavimai**. ES teisės aktų nuostatos, kurios prieštarauja Chartijos nuostatomis, gali būti pripažintos neteisėtomis, o nacionalinės teisės nuostatos, patenkančios į ES teisės reguliavimo sritį ir prieštaraujančios Chartijos nuostatomis, turėtų būti panaikintos.

Chartija yra **ES teisės bendrųjų principų formulavimo šaltinis**.

Pagrindinių teisių pažeidimai

Chartijos pagrindinių teisių taikymo sritis

Chartijos 51 straipsnyje vartojamas terminas *įgyvendina ES teisę* nėra visiškai aiškus.

patenka į ES teisės taikymo sritį?

Generalinė advokatė E. Sharpston savo 2010 m. rugsėjo 30 d. išvadoje byloje *Ruiz Zambrano* - galimybė pasinaudoti ES pagrindinių teisių apsauga nepriklausytų **nei nuo to, ar buvo tiesiogiai taikoma Sutarties nuostata, nei nuo to, ar buvo priimtas antrinės teisės aktas**, bet veikiau nuo *materialiosios ES kompetencijos egzistavimo ir jos apimties* (pagrindinėmis teisėmis ES pilietis galėtų naudotis, *net jeigu šia kompetencija dar nebuvo pasinaudota*).

Teisėjas Koen Lenaerts laikosi nuostatos, kad terminas *įgyvendina ES teisę* paprasčiausiai turėtų būti suprantamas kaip *patenka į ES teisės taikymo sritį*. Chartijos nuostatos būtų taikomos tik tais atvejais, kai valstybių narių institucijos visiškai arba beveik negali veikti savarankiškai.

Allan Rosas mano, kad iš pradžių reikėtų nustatyti, ar kitokia nei nustatyta Chartijoje ES teisės norma yra taikytina konkrečiu atveju, kitaip tariant, tiesiogiai susijusi su nagrinėjama byla. Teigiamam atsakymui nepakanka vien to, kad galima pacituoti ES teisės normą, kuri iš esmės reguliuoja tą pačią sritį, su kuria susijusi nagrinėjama byla.

Terminas *įgyvendina ES teisę* Chartijos 51 straipsnio 1 dalies prasme

Maurin, C-144/95, atsakovas buvo kaltinimas tuo, kad prekiaavo maisto produktais, kurių tinkamumo vartoti iki tam tikros datos terminas buvo pasibaigęs. Jis tvirtino, kad per nacionalinį procesą buvo pažeistos jo teisės į gynybą. ETT pabrėžė, kad nors ir buvo direktyva, reikalaujanti maisto produktus žymėti „galiojimo“ data, ši direktyva nereguliuoja tinkamai pažymėtų maisto produktų, kurių „suvartoti iki“ tam tikros datos terminas buvo pasibaigęs, pardavimo klausimų. Todėl pažeidimas, kuriuo buvo kaltinamas *J.-L. Maurin*, (buvo) susijęs su nacionalinės teisės aktais, kurie **nepatenka į ES teisės taikymo sritį**, ir ETT (neturėjo) kompetencijos vertinti, ar tokiame pažeidime taikomos procesinės taisyklės (galėjo) pažeisti principus, susijusius su teisės į gynybą užtikrinimu ir proceso rungtyniškumu;

Kremzow, C-299/95, ETT taip pat atmetė Austrijos piliečio, kuris buvo nuteistas Austrijoje, bet po to EŽTT pripažino, kad per apeliacinį procesą buvo pažeista EŽTK 6 straipsnyje įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. F. Kremzow reikalavo kompensacijos ir, be to, tvirtino, kad dėl neteisėto įkalinimo buvo pažeista teisė laisvai judėti, kurią jam suteikia ES teisė. ETT nepritarė tokiame požiūriui, nurodydamas, kad nors bet koks laisvės atėmimas gali trukdyti susijusiam asmeniui pasinaudoti savo teise laisvai judėti, **vien teorinė galimybė pasinaudoti šia teise neužtikrina pakankamos sąsajos su (ES) teise**, kad būtų galima taikyti (ES teisės) nuostatas.

ESTT nurodė, kad kadangi F. Kremzow buvo nuteistas už nužudymą ir neteisėtą disponavimą šaunamuoju ginklu pagal nacionalinės teisės nuostatas, kurios nebuvo skirtos užtikrinti ES teisės nuostatų laikymąsi, todėl pagrindinėje byloje taikytini nacionalinės teisės aktai susiję su situacija, kuri **nepatenka į ES teisės taikymo sritį**. Tinkama sąsaja su ES teise galėjo būti nustatyta, jei nusikaltimai būtų susiję su ES politikos sritimi.

Terminas *įgyvendina ES teisę* Chartijos 51 straipsnio 1 dalies prasme - 2

DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH, C-279/09 prašymą priimti PS pateikęs teismas siekė išsiaiškinti, ar Sąjungos teisę, būtent veiksmingumo principą, reikia aiškinti taip, kad pareiškiant ieškinį dėl valstybės atsakomybės pripažinimo pagal ES teisę šis principas draudžia nacionalinės teisės normą, ribojančią teisę kreiptis į teismą (pagal kurią ieškinio pareiškimas teisme priklauso nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo ir juridiniam asmeniui, nors jis ir neišgali šių išlaidų sumokėti, negali būti skiriama teisinė pagalba).

Konkrečiu atveju **DEB** norėjo, kad jai būtų atlyginta žala, kurią minėta valstybė narė padarė pavėluotai įgyvendindama DR 98/30/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrų taisyklių ir DR 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių. Dėl šio pavėluoto įgyvendinimo ji negalėjo pasiekti, kad Vokietijos tinklų operatoriai sudarytų jai galimybę prisijungti prie savo tinklų, ir dėl šios priežasties ji pagal dujų tiekimo sutartis su tiekėjais neteko apie 3,7 milijardo eurų pelno.

ETT konstatavo, kad šioje byloje svarbiausia yra tai, jog, ieškovės pagrindinėje byloje nuomone, buvo pažeistos ES teisės garantuojamos teisės ir laisvės (**DEB** siekė pareikšti ieškinį dėl jai pagal ES teisę suteiktų teisių apsaugos).

ETT pateiktą klausimą siejo su juridinio asmens teise veiksmingai kreiptis į teismą, įtvirtinta Chartijos 47 straipsnyje, ir siekė išsiaiškinti, ar ieškinio dėl valstybės atsakomybės pripažinimo pagal Sąjungos teisę pateikimo procese šia Chartijos nuostata yra draudžiama ribojanti teisę kreiptis į teismą nacionalinės teisės norma (pagal kurią ieškinio pareiškimas teisme priklauso nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo, o juridiniam asmeniui, nors jis ir neišgali šių išlaidų sumokėti, negali būti skiriama teisinė pagalba). ESTT išaiškino, kad Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą veiksmingos teisminės gynybos principą reikia aiškinti taip, kad juridiniai asmenys gali juo remtis ir kad pagal šį principą suteikta pagalba gali apimti, be kita ko, atleidimą nuo teismo išlaidų išankstinio sumokėjimo ir (arba) advokato pagalbą.

Terminas *įgyvendina ES teisę* Chartijos 51 straipsnio 1 dalies prasme - 3

Sociedade Agrícola e Imobiliária da Quinta de S. Paio Lda, C-258/13, ETT, nagrinėjęs prašymą priimti PS, pateiktą taip pat dėl Chartijos 47 straipsnio išaiškinimo, atsakė, kad jis **akivaizdžiai neturi jurisdikcijos** atsakyti į prejudicinius klausimus.

Nors pagrindinėje byloje aplinkybės buvo panašios į *DEB* bylos aplinkybes (*Sociedade Agrícola* pateikė kompetentingai administracinei įstaigai prašymą suteikti teisinę pagalbą atleidžiant ją nuo žyminio mokesčio ir kitų su bylos nagrinėjimu ir advokato skyrimu bei užmokesčiu susijusių išlaidų mokėjimo, ir jame nurodė, kad ketino pareikšti ieškinį, kurio suma – 52 500 eurų), ESTT, atkreipęs dėmesį į tai, kad, skirtingai nei byloje, kurioje priimtas Sprendimas *DEB* ir kurioje ESTT aiškino Chartijos 47 straipsnį nagrinėdamas pagal ES teisę pareikštą ieškinį dėl valstybės atsakomybės, šiuo atveju nėra jokios konkrečios informacijos, kuri leistų teigti, kad *Sociedade Agrícola* pateikė prašymą suteikti teisinę pagalbą siekdama pareikšti ieškinį dėl jai pagal ES teisę suteiktų teisių apsaugos.

Teismai remiasi Chartijos nuostatomis

- - kai Chartija yra kaip nacionalinės teisės aiškinimo šaltinis,
- - tiesiogiai taikydami Chartijos nuostatas ir
- - kai Chartija remiamasi, nes siekiama patikrinti visų proceso šalių argumentus.

Visais trimis atvejais Chartija gali būti nurodyta arba taikoma nacionalinių teismų *toli už jos taikymo srities*, t. y. nebūtinai ES teisės ar nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių pastaruosius, taikymo srityje.

Chartijoje įtvirtintos teisės

Chartijoje įtvirtintas teisės, lyginant su Konvencijos teisėmis, galima skirstyti į tris grupes:

teisės, kurių esmė ir turinys visiškai atitinka Konvencijoje nurodytas teisės (teisė į gyvybę, kankinimo ar nežmoniško ir žeminančio elgesio ar baudimo uždraudimas, vergijos ir priverstinio darbo uždraudimas, teisė į laisvę ir saugumą, teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, minties, sąžinės ir religijos laisvė, saviraiškos ir informacijos laisvė, teisė į nuosavybę, apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju, nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą, bausmės nebuvimo nesant įstatymo principas);

teisės, kurios atitinka Konvencijoje įtvirtintas teisės, tačiau Chartijoje garantuojama platesnė apsauga (teisė tuoktis ir kurti šeimą, susirinkimų ir asociacijų teisė, teisė į mokslą, teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą);

teisės, kurios nėra įtvirtintos Konvencijoje (socialinės, ekonominės, kultūrinės teisės).

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis

Chartijos 53 str. - jokia šios Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti žmogaus teises ir pagrindines laisves, kurias atitinkamoje taikymo srityje pripažįsta Sąjungos teisė ir tarptautinė teisė bei tarptautiniai susitarimai, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, taip pat valstybių narių konstitucijas.

Pagal Chartijos išaiškinimus, šia nuostata siekiama išlaikyti **tą apsaugos lygį, kurį** šiuo metu savo atitinkamoje taikymo srityje **suteikia Sąjungos teisė, nacionalinė teisė ir tarptautinė teisė**.

Chartijos 52 str. 4 d. - **Chartijos pripažįstamos pagrindinės teisės, atsiradusios iš VN bendrų konstitucinių tradicijų, aiškinamos remiantis tomis tradicijomis**.

Dėl konstitucinių tradicijų prigimties **ne visi valstybių narių pagrindinių teisių aspektai** būdingi **ES pagrindinėms teisėms**.

Teismų praktika pagrindinių teisių srityje valstybėse narėse nėra vienoda.

Skirtumai tarp VN pagrindinių teisių ir jų taikymo aspektų?

Dažnai pasitaiko, kad Chartijos pripažįstamos pagrindinės teisės yra atsiradusios iš VN bendrų konstitucinių tradicijų, kurios būdingos ne visoms VN, o tik vienai ar kelioms.

ES pagrindinių teisių ir VN pagrindinių teisių skirtumai?

ES teismai ir valstybių narių teismai gali skirtingai traktuoti pagrindinių teisių turinį, skirsis ir šių teisių įgyvendinimas.

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis - 2

VN pagrindinėmis teisėmis negali būti remiamasi tuomet, kai jų taikymas prieštarautų ES teisei (pirminei, antrinei, tretinei).

VN yra saistomos ES pagrindinių teisių ir kai pagal tam tikros VN konstitucinio teismo praktiką nagrinėjama priemonė atitinka analogiškas VN pagrindines teises.

Priešingu atveju nėra reikalaujama, kad VN pagrindinės teisės būtų aiškinamos atsižvelgiant į ES pagrindines teises, jei ES teisės ir valstybių narių teisės taikomos lygiagrečiai.

Tačiau aiškinant VN teises reikėtų atsižvelgti į ES pagrindines teises.

Jei būtų taikomos kartu ir ES pagrindinės teisės, ir VN teisės, tai kiltų grėsmė, kad ESTT ir VN teismai **skirtingai vertintų pagrindinių teisių esmę** ir būtų pažeista taisyklė, pagal kurią asmuo gali remtis ES pagrindine teise, kai pasinaudojimas šia teise siejamas su didesne apsauga.

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis - 3

Hans D. Jarass nuomone, Sąjungos pagrindinių teisių viršenybė, kuri išstumia valstybių narių konstitucines pagrindines teises, prieštarautų Chartijos 53 straipsnio tikslams ir turiniui.

Tačiau - valstybių narių pagrindinėmis teisėmis negali būti remiamasi tuomet, kai jų taikymas prieštarautų ES teisei.

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis - *Melloni taisyklė*

Ispanijos Tribunal Constitucional šiuo paklausimu iš esmės siekė sužinoti, ar Chartijos 53 str. reikia aiškinti taip, kad vykdančiąjam VN leidžiama nustatyti asmens, nuteisto in absentia, perdavimo sąlygą, pagal kurią jam turėtų būti sudaryta galimybė apskųsti nuosprendį išduodančiojoje VN, taip siekiant išvengti jos konstitucijoje užtikrintų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės į gynybą pažeidimo.

S. Melloni *Tribunal Constitucional* yra pateikęs skundą dėl pagrindinių teisių apsaugos; grįsdamas savo skundą jis nurodė, kad netiesiogiai pažeisti iš Ispanijos Konstitucijos 24 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą išplaukiantys absoliutūs reikalavimai. Iš tikrųjų, kai leidžiama vykdyti ekstradiciją į valstybes, kuriose už labai sunkų nusikaltimą galima teisėtai priimti nuosprendžius *in absentia*, ir nuteistojo perdavimui nenustačius sąlygos sudaryti jam galimybę ginčyti šiuos nuosprendžius, kad būtų užtikrinta teisė į gynybą, pažeminant žmogaus orumą **pažeidžiama pati teisingo bylos nagrinėjimo esmė**. Šiuo atžvilgiu *Tribunal Constitucional* teikė pirmenybę aiškinimui, pagal kurį Chartijos 53 str. VN iš viso leidžiama taikyti jos konstitucijoje garantuojamų pagrindinių teisių standartą, kai jis aukštesnis nei numatytasis Chartijoje, ir remiantis juo prireikus netaikyti ES teisės nuostatų.

Anot *Tribunal Constitucional*, toks aiškinimas konkrečiai VN leistų nustatyti Europos arešto orderio, išduoto siekiant įvykdyti *in absentia* priimtą nuosprendį, vykdymo sąlygas, kuriomis siekiama išvengti aiškinimo, pagal kurį būtų apribotos ar pažeistos jos konstitucijoje pripažintos pagrindinės teisės, nors pats tokių sąlygų taikymas nėra leidžiamas pagal Pagrindų sprendimo 2002/584 4a straipsnio 1 dalį.

Tačiau ESTT tokiam Chartijos 53 straipsnio aiškinimui nepritarė.

(Byla C-399/11)

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis - *Melloni taisyklė* -2

Jei VN būtų leidžiama sudaryti kliūtis taikyti Chartiją visiškai atitinkančius ES teisės aktus, nes jie neatitinka šios valstybės konstitucijoje garantuojamų pagrindinių teisių, būtų pažeistas **ES teisės viršenybės principas**.

ESTT *Melloni* sprendime pabrėžia, kad nors Chartijos 53 str. patvirtinama, kad kai įgyvendinant Sąjungos teisės aktą reikalinga imtis nacionalinių įgyvendinimo priemonių, nacionalinėms valdžios ir teisminėms institucijoms **leidžiama taikyti nacionalinius pagrindinių teisių apsaugos standartus, bet su sąlyga, kad šis taikymas nepažeidžia Chartijoje numatyto apsaugos lygio**, kaip jį aiškina ESTT, ir *Sąjungos teisės viršenybės, vientisumo ir veiksmingumo*.

Jeigu VN būtų leista remtis Chartijos 53 str. siekiant nustatyti asmens, nuteisto *in absentia*, perdavimo sąlygą, nenumatytą Pamatiniame sprendime 2009/299 (sudaryta galimybė nuosprendį apskusti išduodančioje valstybėje narėje), dėl to nesilaikant *Pamatiniame sprendime nustatyto vienodo pagrindinių teisių apsaugos standarto, būtų pažeisti tarpusavio pasitikėjimo ir pripažinimo principai*, kuriuos šiuo sprendimu siekiama sustiprinti, ir taip padarytas **neigiamas poveikis minėto pamatinio sprendimo veiksmingumui**.

Chartijos 53 str. turi būti aiškinamas taip, kad juo neleidžiama VN nustatyti asmens, nuteisto *in absentia*, perdavimo sąlygos, pagal kurią jam turėtų būti sudaryta galimybė apskusti nuosprendį išduodančioje VN, taip siekiant išvengti jos konstitucijoje užtikrintų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės į gynybą pažeidimo.

ESTT šioje byloje viena iš esminių aplinkybių laikė tai, kad **pamatiniame sprendime buvo nustatytas vienodas pagrindinių teisių apsaugos standartas**, kurio, teismo nuomone, nebuvo galima keisti VN konstituciniais pagrindinių teisių standartais, nepriklausomai nuo to, ar jie konkrečiu atveju asmenims būtų palankesni, ar ne.

Įdomu, kad 2012 m. spalio 2 d. Generalinis advokatas *Bott* išvadoje byloje C-399/11 išreiškė tokią pačią poziciją.

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis

Chartijos 53 straipsnio taikymo požiūriu svarbi byla (nors nagrinėjant šią bylą Chartija dar nebuvo pirminės teisės galios)

Parlamentas prieš Tarybą byla - ESTT nagrinėjo EP ieškinį, kuriuo prašė panaikinti DR 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą 4 str. 1 d. paskutinę pastraipą bei 6 d. ir 8 str. EP teigė, kad ginčijamos nuostatos pažeidžia pagrindines teises, t. y. teisę į šeimos gyvenimą ir teisę į nediskriminavimą, užtikrinamas EŽTK ir kylančias iš VN bendrų konstitucinių tradicijų kaip bendrųjų Bendrijos teisės principų, kurių Sąjunga įsipareigoja laikytis pagal ES 6 straipsnio 2 dalį, į kurią, kiek tai susiję su institucijų veikla, nukreipia ES 46 str. 1 d. d p.

Dėl direktyvos 8 str., kuris įtvirtina, kad VN gali reikalauti, kad globėjas iki savo šeimos narių prisijungimo prie jo ar jos būtų teisėtai išbuvęs jų teritorijoje ne ilgiau kaip dvejus metus, ESTT konstatavo, kad minėtas 8 str. negali būti laikomas nei pats pažeidžiantis pagrindinę teisę į šeimos gyvenimo gerbimą arba pareigą pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus, nei aiškiai ar numanomai VN leidžiantis taip elgtis. ESTT atkreipė dėmesį į tai, kad jei *direktyva palieka VN diskreciją*, ši yra pakankamai plati, kad joms *leistų taikyti direktyvos taisykles suderinamu su iš pagrindinių teisių apsaugos kylančiais reikalavimais būdu*; o reikalavimai, kylantys iš Bendrijos teisinėje sistemoje pripažintų bendrųjų principų apsaugos, be kita ko, ir pagrindinės teisės, taip pat taikomi VN, kai jos įgyvendina Bendrijos teisės aktus, ir todėl pastarosios, kiek įmanoma, *turi šiuos teisės aktus taikyti nepažeidžiančiomis minėtų reikalavimų sąlygomis*.

DR įgyvendinimą kontroliuoja nacionaliniai teismai, o jei jiems kyla sunkumų, susijusių su šios direktyvos aiškinimu arba galiojimu, teismai turi pateikti ESTT prejudicinius klausimus. Minėtoje byloje ESTT aiškino atitinkamos DR nuostatas tokiu būdu, kad **dėl jomis paliekamos plačios diskrecijos nėra jokių kliūčių taikyti direktyvos nuostatų suderinamu su iš pagrindinių teisių apsaugos kylančiais reikalavimais būdu**.

(byla C-540/03 *Parlamentas prieš Tarybą*)

Valstybių narių pagrindinių teisių ir Chartijos teisių santykis

Byloje C-617/10 *Åkerberg Fransson* ESTT pabrėžė, kad VN teismo prašoma patikrinti, ar pagrindines teises atitinka nacionalinės nuostatos ar priemonės, kurios, esant situacijai, kai valstybės narės veiksmus nevisiškai apibrėžia ES teisė, įgyvendina šią teisę, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį, nacionalinės valdžios institucijos ir teismai gali taikyti nacionalinius pagrindinių teisių apsaugos standartus, jei toks taikymas nepažeidžia Chartijoje numatyto apsaugos lygio, kaip tai aiškina Teisingumo Teismas, ES teisės viršenybės, vieningumo ir veiksmingumo. Kaip minėta, ESTT praktika Chartijos 53 straipsnio taikymo srityje yra nuosekli ir leidžianti taikyti valstybių narių konstitucines pagrindines teises tik tuomet, jei toks taikymas būtų suderinamas su ES teisės nuostatomis.

Išėjimas

Ar teisines sistemas galima konverguoti per jurisprudenciją?

Ir ESTT, ir nacionaliniai teismai turėtų ieškoti **pusiausvyros** tarp **teisės principų**, kurie yra bendri **Europos teisės tradicijai**.

Pagrindinių teisių apsaugos Europos Sąjungoje ir ESTT praktikoje ypatumai

ES pagrindinių teisių chartija

VFR teismo kreipimasis į ETT *Kucukdeveci* byloje:

„... pagal VFR Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalį nacionaliniai teismai privalo vadovautis įstatymu ir teise. Tai reiškia, jog jie privalo taikyti *galiojančius* įstatymus ir atsižvelgti į akivaizdžiai aiškiai jų normas“ Teismas nurodė, kad atitinkamą nacionalinę teisės normą, įtvirtintą VFR Civiliniame kodekse, *negaliojančia* gali pripažinti tik VFR Federalinis Konstitucinis Teismas, o jis to nebuvo padaręs. VFR teismas taip pat pažymėjo, kad (nacionalinė) konstitucinė teisė *įpareigoja* Vokietijos teismus taikyti *galiojančias* įstatymų normas, įskaitant ir atitinkamas VFR Civilinio kodekso normas, kurios buvo nesuderinamos su EB teise, o „... šiai pareigai taikyti galiojančią teisę negalima prieštarauti remiantis tuo, jog Bendrijos teisei prieštaraujančios nacionalinės teisės normos nėra panaikinamos, o egzistuoja toliau bei yra taikytinos kai tik išnyksta Bendrijos teisės pažeidimas <...> Kolegija mano, kad toks požiūris yra per daug formalus. Iš tikrųjų normos netaikymas teismų praktikoje prilygtų jos panaikinimui. Tai neatitinka Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalyje, 97 straipsnio 1 dalyje ir 100 straipsnyje įtvirtintai konstitucinei idėjai“.

„Ar valstybės narės teismas privačių asmenų byloje turi netaikyti Bendrijos teisei aiškiai prieštaraujančios įstatymo nuostatos, ar vis dėlto jis turi atsižvelgti į nacionalinės teisės adresatų lūkesčius dėl galiojančių nacionalinių teisės aktų taikymo tiek, kad šie aktai netaikytini tik Europos Bendrijų Teisingumo Teismui priėmus sprendimą dėl ginčijamos ar iš esmės į ją panašios nacionalinės teisės nuostatos?“ ETT: taip

2010 m. sausio 19 d. ETT sprendimas *Seda Kucukdeveci* (C-555/07) – įspėjimo apie atleidimą iš darbo terminas (pgl. VFR teisę neatsižvelgiama į darbuotojo iki 25 metų išdirbtą laiką)

ETT Mangold sprendime nurodė, kad egzistuoja nediskriminavimo dėl amžiaus principas, beje, „pagal šios Chartijos 21 straipsnio 1 dalį „draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl <...> amžiaus“

Pagrindinių teisių apsaugos Europos Sąjungoje ir ESTT praktikoje ypatumai

ES ir EŽTK

Dabartinis santykių “klimatas” - *Bosphorus prieš Airiją* (Appl. No. 45036/98; Grand Chambre, 2005): areštuotas iš Jugoslav. avialinijų išnuomotos lėktuvas – EB, įgyvendindama JT ST rezoliuciją, priima reglamentus, kurių pagrindu areštuojamas lėktuvas : ETT atsakymas – nors lėktuvas išnuomotas – reglamentas jam taikomas

EŽTT nurodė, kad „... Bendrijos teisminės institucijos turi geresnes galimybes aiškinti EB teisę“, o „... Teismo vaidmuo yra apribotas įvertinimu, ar tokio aiškinimo poveikis yra suderinamas su Konvencija“ (143 p.). EŽTT pažymėjo, kad jis pripažįsta augančią tarptautinio bendradarbiavimo svarbą ir tai, kad EŽTK dalyvės iš EB teisės kylantys įsipareigojimai reiškia „... teisėtą bendrą interesą 1 Protokolo 1 straipsnio prasme ...“ (150 p.). EŽTT taip pat nurodė, kad EŽTK nedraudžia perleisti t. t. galių viršnacionalinėms organizacijoms, tačiau jos išlieka atsakingos pagal EŽTK, kol ji nėra šios Konvencijos dalyvė (152 p.). Galiausiai, itin svarbu tai, kad EŽTT nurodė, jog EŽTK dalyvės privalo užtikrinti tinkamą šios Konvencijos įgyvendinimą, tačiau jei „... *tokią lygiavertę apsaugą užtikrina viršnacionalinė organizacija, bus taikoma prezumpcija, kad Valstybė nenukrypo nuo savo įsipareigojimų pagal Konvenciją, jei ji tik įgyvendino iš narystės tokioje organizacijoje kylančius teisinius įsipareigojimus*. Tačiau tokia prezumpcija gali būti paneigta, jei pagal konkrečias bylos aplinkybes būtų nuspręsta, kad Konvencijoje įtvirtintos teisės apsauga buvo *akivaizdžiai nepakankama*“ (angl. *manifestly deficient*) (156 p.)